

Tina Kogovšek

**ur. Jurij Fikfak, Frane Adam, Detlef Garz: Qualitative Research – Different Perspectives, Emerging Trends. Ljubljana: Založba ZRC, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, 2004
280 strani (ISBN 961-6500-58-9), 3.620 SIT**

Zbornik *Qualitative research: different perspectives, emerging trends* je nasledek mednarodne konference o kvalitativnem raziskovanju na Bledu l. 2000. Nameni konference so bili trije: pregledati nekatere sodobne trende v kvalitativnem raziskovanju, tako po svetu kot v Sloveniji, ter predstavitev raziskovalnega dela slovenskih in tujih raziskovalcev z ambicijo ustvariti temelje za njihovo medsebojno sodelovanje in nadaljnji razvoj kvalitativnih raziskav.

Uredniki zbornika so priznani raziskovalci (tudi) s področja kvalitativne metodologije: Jurij Fikfak je sodelavec Inštituta za slovensko narodopisje, ki se, med drugim, ukvarja z zgodovino, teorijo in metodologijo etnoloških in folklorističnih raziskav, ritualnimi praksami vaških skupnosti, slovensko narodnostno skupnostjo za mejami Slovenije. Frane Adam deluje na Fakulteti za družbene vede kot predavatelj za metode kvalitativne analize, kot raziskovalec pa se v zadnjem času veliko ukvarja s preučevanjem razvoja tranzicijskih družb in socialnega kapitala. Detlef Garz pa kot predavatelj in raziskovalec (predvsem kvalitativnega raziskovanja na področju pedagogike) deluje na Johannes Gutenberg Universität v Mainzu.

Struktura in vsebina publikacije v večjem delu odraža štiri tematska področja konference: pregled kvalitativnega raziskovanja na Slovenskem, računalniško podprto kvalitativno analizo, nove metodološke prijeme ter aplikacije kvalitativnih metod za spodbujanje aktivnosti za demokracijo in civilnodružbene pobude.

Zbornik vsebuje šest zelo raznolikih tematskih sklopov. V epistemološkem F. Adam in D. Podmenik uvodoma pregledno, sistematično predstavi prisotnost kvalitativnega raziskovanja v slovenskem prostoru, tako v raziskovanju kot v akademskem kurikulumu, ter ga postavi tako v slovenski zgodovinski kontekst, kot tudi v kontekst razmaha tovrstne metodologije po svetu. Med drugim ugotavljata, da ima kvalitativno raziskovanje svojo tradicijo tudi v slovenskem prostoru vsaj od 70-ih let prejšnjega stoletja dalje, čeravno v primerjavi s kvantitativnim raziskovanjem relativno obrobno (kar je bilo vsaj delno pogojeno s tedanjo politično situacijo, v kateri so se kvalitativne metode morda zdele kot relativno grob vdor v občutljivo sfero zasebnosti). W. C. van den Hoonaard oriše epistemološki okvir kvalitativnega raziskovanja na liniji deduktivna – induktivna raziskovalna logika ter kritično ovrednoti njegovo pogosto obravnavo kot manjvrednega ali pa kot raziskovalno strategijo, ki je v najboljšem primeru podrejena in/ali dopolnilna eksaktnejšemu kvantitativnemu raziskovanju. R. Sieder pa se podrobneje posveti eni od kvalitativnih “tehniki” zbiranja podatkov – narativnemu intervjuju.

Drugi sklop tematizira vlogo raziskovalca v razmerju do “objekta” njegovega raziskovanja. T. Bajuk Senčar poskuša opredeliti vlogo terenskega dela v sodobni antropologiji. V izhodišču ga postavi v zgodovinski kontekst začetkov antropologije, ko je veljalo za obvezno iniciacijo vsakega “resnega” antropologa, praviloma pa je potekalo v “tuji” kulturi v pomenu druge etnije. V sodobnem, z medsebojnimi stiki in vplivi vedno tesneje povezanem svetu, ki praktično ne pozna več izoliranih kultur (kolikor jih sploh kdaj zares je), avtorica enega od produktivnih izzivov sodobne antropologije vidi v preučevanju kultur, ki niso nujno razumljene v pomenu kulture kot etnije, ampak širše, na primer kulture znotraj posameznih znanstvenih disciplin (kar je tudi njeno ožje raziskovalno področje). J. Fikfak skozi konkretne primere problematizira tako pogled informatorja kot pogled raziskovalca, ki ju usmerjajo specifična življenjska zgodba, širši zgodovinski in družbeni kontekst itd., raziskovalca pa še dodatno vpetost v specifični znanstveni diskurz, ki ga oblikuje skozi svoje profesionalne izkušnje. Avtor v sklepnem delu poskuša najti

načine, skozi katere oba akterja v raziskovalnem procesu lahko najdeta produktivne skupne točke. R. D. Egan išče "rešitev" nekaterih ključnih metodoloških problemov kvalitativnega raziskovanja (ustrezne reprezentacije "glasu drugega" in tudi, po eni strani interpretacije lastne avtentične izkušnje raziskovalke-udeleženke, po drugi strani pa samorefleksije pristranosti te izkušnje), posebej z aktivno udeležbo raziskovalca, v interpretaciji skozi optiko poststrukturalističnih in psihoanalitičnih teorij. Cilj tako usmerjene analize je osvetlitev specifičnega diskurza in nezavednih jezikovnih zdrsov, ki ima funkcijo kritične refleksije lastne raziskovalne prakse in njene umestitve v širši družbenozgodovinski kontekst.

Sklop *Objektivna hermenevtika* obsega opis tega metodološkega pristopa U. Oevermanna (ki ga je tudi razvil) ter njegovo aplikacijo na analizo šolske ure A. Fehlhaberja in D. Garza. Gre za združitev tako temeljnega kot aplikativnega raziskovanja, ki skozi konkretne primere s precizno zasnovano sekvenčno analizo išče latentne strukture smisla in objektivne pomenke strukture.

Četrty sklop vsebuje opis in aplikacije nekaterih pristopov kvalitativne metodologije. Uvodni članek K. Kazmierske je naravnano bolj teoretično in predstavi ter kritično ovrednoti narativni intervju kot eno od produktivnejših metod biografske analize. Druga dva članka sta bolj aplikativne narave. B. Mesec na primeru iz prakse socialnega dela uporabi znani in pogosto uporabljeni pristop induktivno izpeljane teorije (uporablja se tudi izraz utemeljitvena teorija, gre pa za težko prevedljiv originalni angleški izraz *grounded theory*). Vzorce delovanja vpletenih akterjev interpretira v kontekstu sodobnejših, aktivnejših in za uporabnika socialnih storitev senzibilnejših pristopov v socialnem delu. Induktivno izpeljano teorijo na primeru organizacije vaškega plesa na vaški praznik aplicira tudi V. Huzjan.

Zelo dobrodošla in informativna sta tudi članka v sklopu o računalniških programih za kvalitativno analizo podatkov. S. Friese pregledno in dokaj široko opiše lastnosti, funkcije, tehnične predpostavke ter prednosti in slabosti več zelo razširjenih računalniških programov za tovrstno analizo ter ovrednoti primernost njihove uporabe za različne vrste potencialnih uporabnikov. J. Zelger pa opiše inovativno metodo kvalitativne analize podatkov (h kateri sodi tudi računalniški program) GABEK, ki je katica nemškega izraza za »holistično procesiranje kompleksnosti«. Metoda omogoča natančen opis in interpretacijo problema, je procedura za njegovo reševanje, pri čemer upošteva izkušnje vseh vpletenih akterjev, in je tudi v pomoč v procesu sprejemanja odločitev. Avtor njeno uporabo izčrpno predstavi na primeru analize aktualnih etičnih problemov na področju medicine (genetska manipulacija, kloniranje, genetsko zdravljenje ipd.).

V zaključnem sklopu o etiki kvalitativnega raziskovanja W. C. van der Hoonaard izpostavi problem kvalitativnih raziskav, ki so (vsaj v ZDA in Kanadi) podvržene strogim etičnim komisijam, ki pogosto favorizirajo kvantitativno usmerjene raziskave. Avtor ugotavlja, da tudi kvantitativno usmerjene raziskave, kljub strogim merilom kakovosti in etičnosti, lahko vsebujejo elemente, ki so za kvalitativnega raziskovalca v etičnem smislu lahko sporni. Po drugi strani pa kvalitativno raziskovanje že v svojem izhodišču vsebuje nekatere visoke etične standarde (npr. obveščanje raziskovancev o rezultatih raziskave, včasih tudi preverjanje ustreznosti interpretacij pri raziskovancih, spoštovanje kulture raziskovancev, s kar se da nizko stopnjo vdiranja vanjo in nevsiljevanjem raziskovalčevega pogleda na svet, kar se da pazljiva in avtentična predstavitev življenjske izkušnje raziskovanih).

Qualitative Research predstavlja zanimiv in uporaben nabor tako splošnejših epistemoloških razmišljanj, kot tudi predstavitev in ilustrativnih aplikacij novejših metodoloških pristopov. Tej strukturi delno sledi zbornik kot celota, saj v prvem delu prevladujejo bolj teoretično metodološki članki, v drugem pa bolj aplikativni. Velja pa tudi omeniti, da je, kljub splošno zvanečem (glavnem) naslovu, knjiga vendarle namenjena zahtevnejšemu bralcu-raziskovalcu z določeno mero poznavanja kvalitativne metodologije.